

Kitekintés

„Mindent a könyvtárakért!”

Szemle a könyvtárellátás külföldi gyakorlatáról

Kovács Katalin

Az országos könyvtárellátó intézmények szinte mindegyike a közművelődési könyvtáraknak abból az érdekből jött létre, hogy hatékonyabban és kevesebb költséggel tudják feladataikat ellátni, ha egy központi intézmény magas szakmai színvonalon elvégzi helyettük a rutin feladatok (pl. a központi könyvfeldolgozás, céduellaellátás, könyvek könyvtári szerelése, propaganda anyagok készítése stb.) egy részét. Volt úgy, hogy az egyes országok könyvtárosegyesületei szorgalmazták könyvtárellátók felállítását, vagy vállalták magukra a feladatot (pl. Nagy-Britannia, Svédország), máshol az állam ismerte fel az ilyen típusú intézmény létrehozásának fontosságát. A skandináv országokban, ahol már e század első felében színvonalas közművelődési könyvtári rendszer fejlődött ki, kialakultak az egységes osztályozási és katalogizálási szabályok és még az infrastruktúra is fejlett volt, az elsők közt alakultak meg a könyvtárellátók. Svédországban és Dániában már a harmincas évek derekán megszerveződtek azok az intézmények, amelyekből a ma jól ismert lundi Biblioteksjänst (Btj) és a koppenhágai Bibliotekscentralen (Bsc) kifejlődött. 1945 után nagy arányú fejlődés indult meg a többi skandináv és az egyéb európai országok könyvtárügyében is. Ennek eredményeképpen zömmel már az ötvenes, hatvanas években megalakultak az országos könyvtárellátók, pl. Németországban 1952-ben az Einkaufszentrale für öffentliche Bibliotheken (Ekz), Norvégiában a Bibliotekscentralen (BS) 1951-ben, Hollandiában a Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum (NBLC) 1952-ben, Magyarországon a Könyvtárellátó szintén 1952-ben, Finnországban a Kirjastopalvelu Oy (KO) 1961-ben, Svédországban 1951-ben szerveződött újjá az 1936-os alapítású Btj, a későbbiekben pedig Csehszlovákiában, Lengyelországban és a Szovjetunióban is megszerveződött a könyvtárellátó.

Az országos könyvtárellátók szervezett együttműködésére az IFLA keretein belül kínálkozó lehetőség. 1976-ban hívták életre a ROTNAC-ot (Round Table of National Centres for Library Services), lehetőséget teremtve arra, hogy a világ könyvtárellátásával foglalkozó szakemberei évente kétszer (ebből az egyik alkalom maga az IFLA közgyűlés) találkozhassanak egymással, megismerhessék a másik munkáját, tapasztalatot cseréljenek és kialakítsák az együttműködés formáit. A ROTNAC tagjai az egyes országok országos feladatkörű, de nem kizáróla-

gosan üzleti jellegű vállalkozással foglalkozó könyvtárellátóinak vezetői, akik egyben tagjai az IFLA-nak is. A ROTNAC résztvevők tájékoztatását egy rendszertelenül, de évente legalább kétszer megjelenő hírlevél, a *ROTNAC Newsletter* segíti. Az 1978-ban indított 1. számban 13 országot soroltak fel a szervezet tagjaként, ma már 16 ország tartozik hozzájuk: Belgium, Csehszlovákia, Dánia, Finnország, Franciaország, Hollandia, Indonézia, Izrael, Jamaika, Lengyelország, Magyarország, Nagy-Britannia, Németország, Norvégia, Svédország és Svájc.

A könyvtárellátók munkája általában az alábbi nagyobb feladatok ellátása köré szerveződött: a) bibliográfiai és szakirodalmi jellegű központi szolgáltatások, b) megjelenő könyvek, AV-anyagok központi megrendelésének biztosítása, c) tanácsadó szolgáltatások különféle témákban (kezdve a jogsegélyszolgáltatástól, a berendezési, gépesítési kérdésekig)

Walter de Ceuster úr, a flamand könyvtárellátó vezetője a nyugat-európai országok könyvtárellátóinak elemzését végezve, összegyűjtötte, hogy milyen típusú szolgáltatásokat vállaltak fel a vizsgált országok könyvtárellátói központosítani érdemes tevékenységként. E szolgáltatások közül a legfontosabbak: központi katalógizálás és cédulaellátás; központi gyarapítás (könyvek és AV-dokumentumok beszerzése); tájékoztatás és tanácsadás az új kiadványokról (bibliográfiai és indexelő szolgáltatások, annotált

könyvjegyzékek, ajánló bibliográfiák szerkesztése); könyv és könyvtári propaganda rendezvények támogatása, reklámanyagok készítése; kiadói és nyomdai tevékenység (a könyvtári szabványoknak megfelelő szakirodalom kiadása, hátrányos helyzetűek, speciális olvasói csoportok irodalmának kiadása); könyvtári bútorzat és felszerelés, könyvtártechnikai segédeszközök forgalmazása; általános tanácsadó szolgáltatás; képzési, továbbképzési feladatok ellátása; központi számítógépes adatbázis kialakítása, számítógépes szolgáltatások biztosítása; egyéb, kiegészítő jellegű tevékenységek végzése (pl. könyvkötészet, braille könyvek, hangoskönyvek előállítása, olvasási szokások vizsgálata, a külföldi irodalom megismertetését elősegítő ajánló jegyzékek szerkesztése stb.).

1990-ben a ROTNAC „Ieltárt” készített a tagországok munkájáról. Az összegzést táblázatos kimutatások formájában a hírlevél 1991.2. számában publikálta. A 16 tagország közül csak 12 adatai szerepelnek a kimutatásokban, s ami külön sajnálatos, hogy a kelet-európai országok közül egyedül Lengyelország adatai találhatóak meg a táblázatokban. Az általános tájékozódáshoz alapul vehetjük az alábbi táblázatot, amely az egyes országok könyvtárellátóinak alapadatait tartalmazza. (Meg kell jegyezni, hogy az alapítási évek nem mindenben egyeztek meg a Newsletter korábbi számaiban közölt tagországismertetőkben feltüntetett adatokkal.)

Ország, a könyvtárellátó neve	Alapításának éve	Fenntartója	Területe (m ²)	Főfoglalk. dolg.sz. (fő)	Üzleti forgalom éves nagysága \$-ban
Belgium VBC	1976	önálló	1500	22	nincs adat
Dánia Bsc IB	1939 1949	Bsc IB	7700 5275	160 100	111 971 21 126 800
Finnország KO	1961	KO	2000	80	11 900 000
Németország Ekz DBI	1947 1987	szövetségi hatóságok, tartományok, helyi hatóságok, egyesületek szövetségi tartományok	20 000 3698	366 74	 6 077 333

Ország, a könyvtárellátó neve	Alapításának éve	Fenntartója	Területe (m ²)	Főoglalk. dolg.száma (fő)	Üzleti forgalom éves nagysága \$-ban
Lengyelország Ksiaznica	1970	önálló	4000	30	600 000
Hollandia NBLC	1952	Közműv.kvtárak	10600	241	16 140 000 (ebből: 5 000 000\$ állami támogatás)
NBD	1972	NBLC, könyvkiadók és könyvkereskedők egyesülete	8000	160	38 889 000
Norvégia A/L Bs	1951	helyi hatóságok, könyvtárosegyesület	7000	nincs adat	12 000 000
Svédország Btj	1951 1969	könyvtáros egyesület	8000	387	80 645 000
Svájc Sbd		kantonok, helyi hatóságok, vállalkozások,	4100	30	6 190 000

A rövidítések feloldása

VBC = Vlaamse Bibliothek Centrale (Antwerpen), Belgium

Bsc = Bibliotekscentralen (Ballerup), Dánia

IB = Indbindingscentralen (Ballerup), Dánia

KO = Kirjastopalvelu Oy (Helsinki), Finnország

Ekz = Einkaufszentrale für öffentliche Bibliotheken (Reutlingen), Németország

DBI = Deutsches Bibliotheksinstitut (Berlin), Németország

NBLC = Nederlands Bibliothek en Lektuur Centrum (Hága), Hollandia

NBD = Nederlandse Bibliothek Dienst (Leidschendam) Hollandia

A.L.Bs = A/L Bibliotekscentralen (Oslo), Norvégia

Btj = Biblioteksjänst (Lund), Svédország

Sbd = Schweizer Bibliotheksdienst (Bern), Svájc

A felmérés kiterjedt még a közművelődési és az iskolai könyvtárakra (önálló táblázatokban), továbbá a többi könyvtártípusra vonatkozóan (összevont táblázatokban) a gyarapítási (könyv, AV-dokumentumok egyaránt) és a központi katalógizálással kapcsolatos számsorokra. A táblázatok jól érzékeltetik a könyvtárellátók törekvését, mely szerint nem kizárólagosan a közművelődési könyvtárak ellátói akarnak lenni, bár az adatok szerint a szolgáltatások döntő többségét a közművelődési könyvtáraknak nyújtják.

A Newsletter régebbi számait lapozgatva, a jegyzőkönyv hűségű beszámolóik mellett, tömör bemutatások is találhatóak a tagintézmények munkájáról. Talán nem haszontalan, ha kiegészítésként e folyóiratszám másik helyén olvasható, a magyarországi könyvtárellátást bemutató tanulmányhoz, felsorakoztatjuk a főbb európai országok könyvtárellátóinak szolgáltatásait, országoként részletezve.

Belgium – Vlaamse Bibliothek Centrale (VBC)

Három flamand könyvtári szervezet ismerte fel a hetvenes évek közepén egy országos feladat körű könyvtárellátó létrehozásának szükségességét. A nem profitorientált Flamand Könyvtári Központ 1977 óta működik. Az első időkben a kormány anyagi támogatásával, majd 1981-től önálló intézményként. Miután a kezdeti sikerek tartósan bizonyultak, már 1979-ben bővíteni kellett a „céget”. Ennek eredményeképpen egy 1500 m²-es telephelyhez jutottak, ahol kivővült személyzettel (22 fő) és szélesebb körű szolgáltatásokkal végzik azóta is a munkájukat. A VBC – hasonlóan a többi ország könyvtárellátójához – valamennyi könyvtártípus ellátására törekszik. Szolgáltatásai: könyvek és könyvtári felszerelések.

sek központi szolgáltatása (ez utóbbiak egy része a holland és német könyvtárellátótól származik és a VBC közvetítésével jut el a flamand könyvtárakhoz). Tájékoztató és tanácsadó szolgáltatás a könyvtári felszerelésekről és bútorzatról (a VBC a Btj fiókjaként, a svéd könyvtárellátóban forgalmazott kiváló minőségű célbútorok és egyéb könyvtári eszközök terjesztését is végzi. Könyvek és AV-anyagok beszerzése, bibliográfiai tájékoztatás a kiadói jegyzékek alapján az új kiadványokról. Központi katalóguscédulaellátás és a könyvek könyvtári szerelésének biztosítása. A VBC kiadói tevékenysége részeként speciális könyvtári kiadványokat, tematikus összeállításokat (pl. könyvtári jogszabályok, ifjúsági regények jegyzéke stb.) készít. Kiegészítő tevékenységei: könyvkötészet, idegen nyelvű könyvek (elsősorban a bevándorlók nyelvén) kiadása stb. A VBC növekvő szerepének is köszönhető, hogy a kulturális minisztérium rendeletben foglalkozott a flamand közművelődési könyvtári munka kiszélesítésével. A VBC együttműködés kialakítását szorgalmazta az Országos Gépesítési Központtal a közművelődési könyvtárak gépesítési kérdéseinek összehangolt kezelése érdekében, ugyanis az Országos Gépesítési Központ is kifejlesztett egy integrált rendszert, ők is előállítanak nyomtatott katalóguscédulákat a közművelődési könyvtárak számára. Az ésszerűség jegyében szükségessé vált a munkák összehangolt kezelése a központi szolgáltatások terén. A központi integrált gépi rendszer szoftverét, a DOBIS/LIBIS rendszert 1982-ben installálták.

A ROTNAC 1990-1995-ös tevékenységét rögzítő munkaterv szerint a VBC az AV-anyagokkal, az iskolai könyvtárakkal, médiaközpontokkal és a központi katalogizálással foglalkozó munkabizottságokban vesz részt.

Dánia – Bibliotekscentralen (Bsc vagy BC)

A Bsc egyike a legrégebbi alapítású könyvtárellátóknak, 1939-ben kezdte meg a munkáját, az IB (Indbingscentralen) a központi köteteseti feladatok ellátására szerveződött részlege 1949 óta szolgáltat. A Bsc tevékenységi köre: bibliográfiai központként előállítja a nemzeti bibliográfiát, összehangolja az országban folyó bibliográfiai munkákat. Katalóguscédulákkal ellátott keménykötésű könyveket és más dokumentumokat

terjeszt, amelyekről gyarapítói segédletet ad ki. Központi katalogizálást folytat. Könyvtártudományi szakirodalmat, propaganda anyagokat, bibliográfiákat tesz közzé. Könyvtári bútorokat és berendezéseket állít elő és forgalmaz, módszertani tanácsadást folytat a könyvtárgépesítési kérdésektől kezdve az egyes munkafolyamatokig bezárólag. Könyvkötészeti munkát is végez és számítógépes adatbázist épít. A videofelvételekről a hozzájuk beérkező példányok alapján havi gyarapodási jegyzéket állít össze; kiadja a nemzeti bibliográfia kiegészítő füzeteit; az ifjúság számára készült filmekről külön jegyzéket készít, a leírások bekerülnek a BASIS nevű, könyvek és AV-anyagok adatait tartalmazó adatbázisba. Az adatbázis több könyvtár közreműködésével készül, online és nyomtatott formában is hozzáférhető. 1988-tól kibővítették a BASIS tárgyszavas keresési lehetőségét, de egyúttal felemelték a szolgáltatás árát is, ami népszerűtlen döntésnek bizonyult, mert 21 dán könyvtár lemondta a szolgáltatás igénybevételét. A nemzeti bibliográfia mellékleteként 1988-tól Artikelbasel névvel cikkladatbázis készül. Kb. 700 folyóirat, 18 napilap mintegy 30-40 ezres éves gyarapodása található meg benne. 1989-től kb. 600 000 tétellel feltöltve fedi le az 1981-1986 közötti évek fontosabb cikktermését. Az 1990-95-ös munkaterv szerint a dán könyvtárellátó az AV-, az iskolai könyvtári, a médiaközponti és a köteteseti munkabizottságban vesz részt.

Finnország – Kirjastopalvelu Oy (KO)

1961-ben hozták létre önnfenntartó társaságként, bár a szolgáltatások egy része már 1950-től a könyvtárak rendelkezésére állt a finn könyvtároegyesület jóvoltából. A KO létszáma 80 fő, beleértve a köteteseti részlegében dolgozókat is. Szolgáltatásai: könyvtári bútorok, berendezések, felszerelések forgalmazása (zenei központokat és híradástechnikai berendezéseket is beleértve), köteteseti munkák, könyvtári propaganda anyagok készítése, forgalmazása, nyomtatott katalóguscédulák előállítása, folyóiratokban megjelent könyvkritikák kötetben való közreadása, könyvterjesztés és AV-anyagok terjesztése. Külön jegyzék készül a nyelvanyagokról és a hangos könyvekről, ezek adatait számítógépes adatbázisban is tárolják. 1988-ban a KO együttműködési meg-

állapodást kötött a *Helsinki Egyetemen* a közös katalogizálásról, melynek eredményeként az egyetemen készülő nemzeti bibliográfia a KO-val együttműködve kb. 14 ezer újonnan megjelenő könyv adatait regisztrálja. A KO megállapodást kötött az amerikai VTLS Inc. céggel (Virginia Technological Library System) egy ADP nevű könyvtári rendszer szállításáról, mely elsősorban könyv- és AV-anyagok katalogizálására, folyóiratok indexelésére használható. A könyvtárak online módon vagy nyomtatott formában vehetik igénybe a rendszert. A videók használatát 1985 és 1987 között 6 közművelődési könyvtárban tesztelték jó eredménnyel. A KO forgalmaz még állománynyilvántartó, állománygyarapító, információkereső és számviteli számítógépes programokat is.

Franciaország – Centre National de Coopération des Bibliothèques Publiques (CNCBP)

Franciaországban a központi együttműködés a központi irányítás által kifejlesztett területeken (bibliográfiai munka, könyvtárközi kölcsönzés) valósult meg. 1984-től egy regionális hálózat is segíti a közművelődési könyvtárak közötti együttműködést. Egyelőre a LIBRA nevű (a Kulturális Minisztérium által támogatott) számítógépes hálózattal áll kapcsolatban a CNCBP. A LIBRA-t több mint 80 könyvtár, köztük 60 regionális közművelődési könyvtár használja. A hálózatban kb. 360 000 bibliográfiai rekord található (1989-es adat). 1987-től a CNCBP egy kb. 1500 m²-es épületrészben 33 főfoglalkozású munkatárssal újfajta szolgáltatásokat indított el, ezek: könyvtárosok folyamatos képzése, továbbképzése; állományvédelem; bibliográfiai együttműködés és részvétel a szabványosítási munkákban; szakmai tájékoztatás és könyvtárellátás.

Hollandia – Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum (NBLC)

1952-ben alakult nem profittermelő szervezet, melynek célja a holland közművelődési könyvtárak mellett a többi könyvtártípus ellátása. Fenntartója a Holland Közművelődési Könyvtárak Egyesülete. Szolgáltatásai: menedzser

részlegén keresztül könyvtárpolitikai koordinációs tevékenységet folytat, szakkönyvtára könyvtártudományi szakirodalmi ellátást nyújt, irányítja a könyvtári múzeum munkáját is. A könyvtári ügyek osztálya módszertani segítséget ad építési, berendezési, szervezési kérdésekben, könyvtári kutatásokat is folytat, ápolja a nemzetközi kapcsolatokat. Gyermekrészlege a gyermek- és ifjúsági könyvtári ellátást támogatja, továbbá iskolai könyvtári és AV-részleget működtet. Könyvtárosképző és kommunikációs osztálya a képzést és továbbképzést koordinálja. A protestáns és a katolikus irodalmi központok a felekezetekhez tartozó lakosság könyvtári és vallási tárgyú könyvellátásáról gondoskodnak. Berendezési és bútor osztálya tanácsadást, tervezést és forgalmazást folytat, kiállítótermében megtekinthetők a legújabb eszközök és bútorok. A forgalmazott kiadványokról katalógust ad közre, irodalmi információs osztályán állománygyarapítási tanácsadást folytatnak. Dokumentációs osztályán szerkesztik a havonta megjelenő DOTA folyóirat-cikk-katalógust. 1972 óta központi könyvellátással és kötéssel is foglalkozik az NBD nevű részlege. Az NBD (Holland Könyvtári Szolgálat) a LID-del (Irodalmi Információs Szolgálattal) karöltve a közművelődési könyvtárak központi állománygyarapítását, valamint kötéset és feldolgozási feladatait látja el. Az NBD évente kb. 2,8 millió könyvet, kb. 200 000 hangzó és AV-anyagot dolgoz fel. Újabban a könyvtárak számára kétféle ajánlata van: akik azonnal meg akarják kapni az újonnan megjelent kiadványokat, sikerkönyveket, gyorsan hozzájuthatnak, az NBLC ugyanis 1989-ben fuzionált egyrészt az LBC-vel, a Nemzeti Könyvtárközi Kölcsönzési Központtal – a közművelődési könyvtárak könyvtárközi kölcsönzési ügyeinek intézőjével – másrészt egy könyvkiadóval. A gyors szállítás ára, hogy nincsenek kellően feldolgozva a könyvek. A türelmesebb könyvtárak teljesen feldolgozott, bibliográfiai leírást, katalóguscédulákat tartalmazó, keménykötésű könyveket kapnak kézhez. Az NBLC osztályai hírlevelekben számolnak be munkájukról. A videokazettákról VideoExpres c. kéthetente megjelenő füzet tájékoztatja a könyvtárakat. Az NBLC foglalkozik még oktatófilmek és -programok, játékfilmek, CD-WORM-on lévő dokumentumok forgalmazásával is. Népszerű a hangoskönyv szolgáltatásuk, melyet nemcsak a vakok, hanem a nehezen olvasó bevándorlók, és a szellemi fogyatékosok is szívesen használnak. A CD-ROM-

okat vonalkóddal ellátott műanyag védőborítóval árulják, ami a gépi állománybavételnél és a lopásgátló berendezéseknél is jól alkalmazható. Az NBLC a PICA (Project for Integrated Catalogue Automation) rendszer tagja. Terjeszti az Oracle és az Informix nevű mikroszámítógépes feldolgozó rendszert, és a használatukat segítő oktatóprogramokat. Az NBLC új fejlesztései: NEON nevű online szolgáltatás; elektronikus kiadás (WORM-lemezen 3 adatbázisa)

Lengyelország – Ksiaznica Ltd.Co.

A Ksiaznica korlátolt felelősségű társaságot 1987-ben alapította a Lengyel Könyvtárosok Egyesülete, a Sziléziai Kiadók és Tipográfusok javaslatára, a Kuturális Minisztérium támogatásával. Székhelye: Katowice. Létrejöttének elsődleges célja a könyvek kiadása, a könyvtári forgalom támogatása, könyvtári kötés igény szerinti elkészítése, elsősorban a kb. 30 ezerre becsült közművelődési és iskolai könyvtár számára. A Ksiaznica összegyűjti a könyvtárak igényeit és megrendeli a kiadóktól a szükséges példányokat. Jelentéktelen mennyiségben saját előállítású kiadványokat is forgalmaz, pl. klasszikusok műveit, amelyeket a bolti fogalomban már nem lehet beszerezni. Azok a könyvtárak, amelyek egy évre előre lekötik a beszerzési keretük egy részét, 10% kedvezményt kapnak. 1988-ban (a működése második évében) a lengyel könyvtárak 40 könyvcímet kaptak a könyvtárellátón keresztül, ami az éves lengyel könyvtermés 4%-a. Ezek jobbra szépirodalmi művek, bibliográfiák és tudományos ismeretterjesztő művek. 1989-ben megkezdték az öregbetűs könyvek előállítását és forgalmazását is, bár egyelőre csak évi 3-4 könyvet forgalmaznak. Tervezik könyvtári bútorzat, berendezés és felszerelési tárgyak, könyvtártechnikai cikkek előállítását és forgalmazását is. Még fontolgatják a központi cédulaszolgáltatás tervét.

Nagy-Britannia – Library Services Ltd. (LSL)

Az angliai könyvtárellátó megszületése a többi ROTNAC tagországéhoz képest eltérő körülmények között történt. Amikor az LSL-t létrehoz-

ták a központi szolgáltatások java részét különféle egyéb szervezetek már többé-kevésbé jól ellátták. Pl. a könyvellátást 4-5 nagyobb könyvkereskedés végezte, és mindegyik kialakította már a maga vevőkörét; a kötetzeti munkák ellátására ugyancsak 3-4 kiválóan működő, erre specializálódott cég szerveződött. A központi cédulaellátásról a British Library Bibliographic Services nevű osztálya gondoskodott, a gépesítési kérdésekben a GEAC és a CLSI együttesen diszponált. A gazdasági restrikciótól kezdve, szinte minden körülmény az LSL megalakulása ellen szólt. Az LSL azoban jó szemmel észrevette azokat a területeket, amelyeket még nem fedett le központi szolgáltatás, ugyanakkor erős igény mutatkozott rájuk. Ilyen volt pl. a könyvtárak nyomtatási igényeinek kielégítése. Anglia-szerte kiépült egy hálózat, amely a helyi könyvtárak újryomtatási igényeiről tájékoztatja a központot. Az LSL a bathi Chivers Press-szel együttműködve reprinteket, nagybetűs kiadványokat, különlenyomatokat, faksimile kiadványokat készít a könyvtárak számára. Az angol nyelvű kiadványokat a világ valamennyi angolul beszélő részén forgalmazza is. Másik eredeti feladata a könyvtárakról kialakuló kép egyedivé tétele, a könyvtárak nyilvánosság előtt játszott szerepének támogatása különféle reklámanyagokkal, rendezvényekkel, propaganda kampányokkal, vagy pl. videofilmekkel, szolgáltatás-népszerűsítő ismertetőkkal. Tervezik az etnikai kisebbségek nyelvének, irodalmának könyvtári népszerűsítését is. 1978-ban elkészült pl. egy tanulmánykötet az új angliai könyvtáráépületekről, melyet szintén az LSL publikált. A fentiekén kívül az LSL segíti a könyvtáráépítészeti, berendezési kérdésekkel hozzá fordulókat. Piacutatásai során felmérték, hogy az angol közművelődési könyvtáraknak gondot okoz a más európai nyelveken megjelent irodalom kiválasztása, ezért 1987-től (egyelőre francia nyelvre) havi rendszerességgel könyvismertetést adnak ki a francia nyelvű könyvekről, de ezt tervezik még több európai ország nyelvén is megjelentetni. Az LSL a LASER-rel együttműködve részt vesz az ázsiai nyelveken megjelent kiadványok terjesztésében. Az LSL a LASER-rel együtt elvállalta, hogy a CILLA-t (Co-operative of India Language LASER Authorities – a LASER Társaság Együttműködése az Indiai Nyelveken) piacra dobják Európában. A szolgáltatás az öt fő indiai nyelvjárásban készült irodalom beszerzésével és feldolgozásával kapcsolatosan ad tanácsokat.

Németország – Einkaufszentrale für öffentliche Bibliotheken (Ekz)

Az Ekz Ltd. a Közművelődési Könyvtárak El-látó Központja a baden-württembergi Reutlingenben működik 1947 óta. Központi szolgáltatásokat nyújt, informál az új kiadványokról, beszerezhető műveket ajánl a könyvtáraknak, könyvtári használatra alkalmassá tett kiadványokat, adminisztrációs eszközöket árul. Könyvtári tanácsadó szolgáltatást folytat együttműködve a Német Könyvtáros Egyesülettel (DBV) és a Közművelődési Könyvtárak Egyesületével (VBB). Létrejötté óta kft-ként működik, mára kb. 60 városban van érdekeltsége. Alkalmazottainak száma 360 körüli, telephelye is a legnagyobb az eddig megismert könyvtárellátók között, csaknem 20 ezer m²; az 1989-es kimutatáshoz forgalmi adatot nem közölt, de egy 1986-os forgalmi adat szerint évente 50 millió DM forgalmat bonyolított. Az Ekz új üzletpolitikájának köszönhetően többfajta könyvtári kötésben is hajlandó szállítani a kiadványokat, a könyvtárak egyedi igényeinek megfelelően. Gazdag az AV-anyag kínálat, s a videokazettákon kívül feltétlenül említést érdemelnek a számítógépes játékprogramok, ill. társasjáték készletek. Évente kétszer adnak közre ajánló jegyzéket az új játékokról, füzetenként kb. 40-60 címmel. A könyvek, AV-anyagok, játékok, tasakkal, teljes bibliográfiai leírással, szakjizzattal ellátva kerülnek fogalomba. Vállalják olyan könyvek és AV-anyagok beszerzését, amelyeket közvetítőkön keresztül szereznek be, s amelyeket a világ németül beszélő részein készítenek. Állománygyarapítási tanácsadó szolgáltatásai a könyvtárak állomány-nagyságától függetlenül, minden könyvtártípusra kiterjednek. Ajánló bibliográfiai sorozatuk több elemű: ID = Informationsdienst. Grosser (Évente kb. 10 ezer annotációt tartalmazó jegyzék könyvekről, AV-anyagokról, mely hetente cédulaformában is megjelenik.) A fenti szűkített terjedelmű változata kb. 6 ezer annotált tételt tartalmaz; BA = Besprechungen und Annotationen c. (évente kb. 6 ezer könyvkritika, ill. AV-anyagról készült ismertetést tartalmaz, megjelenik havonta is füzet formában.) Neue Bücher c. ajánlójegyzéke kb. 2000 könyv ismertetését tartalmazza évente kétszer. Újabban született döntés szerint az Ekz a diszkett-mellékleteket tartalmazó kiadványokat is ismertetni fogja az új könyvek között.

Az Ekz a könyvek adatait, az annotációkkal együtt az adatbankjában tárolja. Az Ekz könyvtári berendezéssel is foglalkozik. Igen népszerű a cég által kifejlesztett többemű bútorcsalád. Illusztrált katalógusuk a havonta megjelenő folyóiratuk melléklete. A könyvtártechnikai munkához kb. ezer féle cikkből kínálnak segédeszközöket. Bemutatótermei a könyvtári propagandához is segítséget adnak. Az Ekz-nak jó kapcsolata van az 1978 óta működő DBI-vel, mely elsősorban a könyvtárakkal kapcsolatos elméleti, kutatási feladatokat látja el és tanácsadást folytat.

Norvégia – Bibliothekscentralen (Bs)

1951-ben az állam, több helyi szervezet és a könyvtárosegyesület munkájának eredményeként jött létre Oslóban. Szolgáltatásai: könyvellátás (könyvtári szereléssel vagy anélkül, ill. kötésben vagy anélkül), könyvtári anyagok, bútorok és berendezések forgalmazása, tanácsadás, bibliográfiai szolgáltatások (katalóguskártya, új könyvek jegyzéke, folyóiratjegyzék stb.) 1987-től a Bs videokazettákat is terjeszt, a videókról tájékoztató jegyzéket is maga a Bs készíti, a kazettákat az országos filmintézet biztosítja. A Bs nyelvtanulási célra hanganyagot, és hangoskönyvet is terjeszt. 1986-ig a kormány támogatta a könyvtárellátást, a jelzett évtől kezdve azonban a Bs is versenyre kényszerült, ami szolgáltatásainak, kínálatának újragondolását, megreformálását eredményezte. Kreatív gondolkodású, hosszú távra tervezni tudó munkatársakat vettek fel. A használókat különféle csoportokba sorolták, egyedi sajátosságaik alapján és ezen csoportokat megcélolva, újfajta szolgáltatásokat kínáltak fel. Fejlesztették a nyomdai szolgáltatásukat (pl. megrendelés szerint négyszínyomásos kiadványokat is készítenek), de az egyedi igényeket kielégítő szolgáltatásokat kellően megfizettetik a vevőkkel. A könyvek tematikus feltárását tartalmazó jegyzékük szintén új, gyorsan népszerűvé váló szolgáltatásuk volt, ráadásul a könyveket olyan átlagáron tudják adni, ami a könyvtáraknak is kedvező, ugyanakkor a nagy mennyiségű vásárlás miatt a könyvtárellátónak is jó üzlet. A bútorokra, reklámanyagokra ugyancsak gyakran hirdetnek kedvezményes akciókat.

Már 1936-ban megkezdődött a SAB (Svéd Könyvtárosegyesület) munkája révén a könyvtárellátás, 1949-ben önálló intézmény jött létre erre a célra. Székházukat 1957-ben kapták meg Lundban. Ez a könyvtárellátó is a könyvtárak valamennyi típusát szolgálni kívánja. Szolgáltatásai: könyvellátás (megfelelő szereléssel és kötésben); a könyvek központi katalogizálása, szakozása; cédulaellátás biztosítása; információ az új kiadványokról; a napilapokról havi rendszerességgel cikk-index kiadása (a cikkekről másolatszolgáltatást biztosítanak). Bútorok és berendezések forgalmazása (a hazánkban is jól ismert Allmedia állványrendszer is itt született). Propaganda anyagok készítése, terjesztése. Zenei anyagok, videók, nyelvtanulási anyagok, CD-ROM és hangos könyvek forgalmazása. Az AV-anyagokat katalogizálva, vonalkóddal ellátva hozzák forgalomba. Évente több ezer kötetnyi hangos könyvet készítenek. BURK néven adatbázis épül a könyvekről és az AV-dokumentumokról (kb. 70 ezer tételes évi gyarapodással számolnak). Az adatbázis kezdetben hét könyvtár közös munkájával készült, a koordinálást a könyvtárellátó végzi. A könyvtárak minden bevitt címért és a katalógustételek készítéséért pénzt kapnak.

Az adatbázis nyomtatott vagy online módon, ill. szalagon (lemezen) férhető hozzá. Külön adatbázis készül *Artikel sök* néven a folyóiratokról és újságokról. A könyvtár és a terjesztés nem Lundban, hanem a stockholmi részlegben üzemel. Itt működik 1978 óta a BUMS rendszer, mely a közművelődési könyvtárak kölcsönzési és szolgáltatási rendszere. A rendszerben részt vevő ma már több mint 80 városi könyvtár retrospektív állományát és kurrens gyarapodását a Btj-ben dolgozzák fel. 1990 elején a bibliográfiai adatbázis 1,2 millió rekordot tartalmazott. A referenz adatbázis kb. félmillió tételes. Nemrég installálták a BJT 2000 nevű korszerűsített kölcsönzési rendszerüket a BUMS régebbi kölcsönzési moduljának felváltására, a CD-CAT rendszerrel pedig a katalogizálási részprogramot bővítették ki a CD-ROM-ok feltárással.

Irodalom

1. Kovács Lászlóné: Könyvtárellátás külföldön. = Könyvtáros. 39.évf. 1989. 2.sz. 103-106.p. [Svéd, dán, finn, norvég, holland helyzet bemutatása 1987-ig.]
2. A ROTNAC Newsletter számai: 1987-1991 között.
3. KDSZ 89/0573 és 88/703 sz. tételek.

MAGUK PUCOLTÁK A KÖNYVTÁR KIRAKATÜVEGEIT ingyenes túlórában a bielefeldi városi könyvtár dolgozó, élükön az igazgatónővel. Közben röpcédulákon hívták fel a járókelők figyelmét arra, hogy a városi tanács csak évi egy ablaktisztítás költségeit fedezi, azért lepte úgy be az utca szennye a 15 hatalmas üvegtáblát.
(DBI-Pressespiegel, 1991. ápr.)

NEMCSAK SAJÁT FÖLÖSPÉLDÁNYAIT ÁRUSÍTOTTA KI a wismari városi könyvtár; a – volt NDK területen fekvő – hanzaváros polgárai közül is sokan felajánlották házi könyvtáruk fölős anyagát az akció céljára. A kiárusítás fő indítéka az volt, hogy az újraegyesülés után a 145 000 kötetes állományból 35 000 kötetet selejtezett ki a könyvtár, s ennyi könyv zúzdába szállítása igen sokba került volna.
(DBI-Pressespiegel, 1991. ápr.)